

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ СФЕРИ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

А.С. Вайпан

Херсонський державний університет, anastasiavaypan@gmail.com

Науковий керівник: кандидат психологічних наук А.О. Чхайдзе

Постановка проблеми. В даний час школа потребує такої організації своєї діяльності, яка забезпечила б розвиток індивідуальних здібностей і творчого ставлення до життя кожного учня. Іншими словами, школа надзвичайно зацікавлена у знанні про особливості розумового розвитку кожної конкретної дитини. У зв'язку з цим основною метою психолого-педагогічного супроводу процесу навчання та виховання школярів протягом всього періоду навчання є виявлення індивідуальних варіантів розвитку, своєчасної корекції у разі необхідності. Сучасна система освіти характеризується різноманіттям науково-методологічних концепцій, типів навчальних закладів, програм і методів навчання. Все це не змінює загального положення, що учень повинен володіти певним потенціалом, необхідним для засвоєння навчального матеріалу. Набуття знань забезпечується саме такими пізнавальними процесами, як пам'ять, мова і, в першу чергу, мислення [4]. Саме ці процеси є найголовнішими та провідними у молодшій шкільній діяльності. Комплексний розвиток інтелекту дитини передбачає засвоєння та активне використання мови як засобу мислення, утворення пам'яті, єдність і взаємозбагачуючий вплив цих пізнавальних процесів. Цим і визначається актуальність теми нашого дослідження [1].

Питаннями взаємозв'язку дитячого мислення з пам'яттю і мовою займалися Дж. Брунер, Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, В.В. Давидов, О.В. Запорожець, О.М. Леонтьєв, А.Р. Лурія, Ж. Піаже, С.Л. Рубінштейн, Д.Б. Ельконін та ін. У нашій країні дослідження пізнавальної сфери особистості здійснювалися в роботах Б. М. Велічковського, Л.С. Виготського, П.Я. Гальперіна, В.П. Зінченко, О.М. Леонтьєва, М. А. Холодної та ін. Найвидатнішими зарубіжними вченими, що вивчали когнітивну сферу

особистості були Ф. Бартлетт, Р. Гарднер, Дж. Келлі, С. Палмер, Ж. Піаже, Д. Раппапорт, У. Скотт, О. Харві, Ф. Хольцман, Х. Шродер.

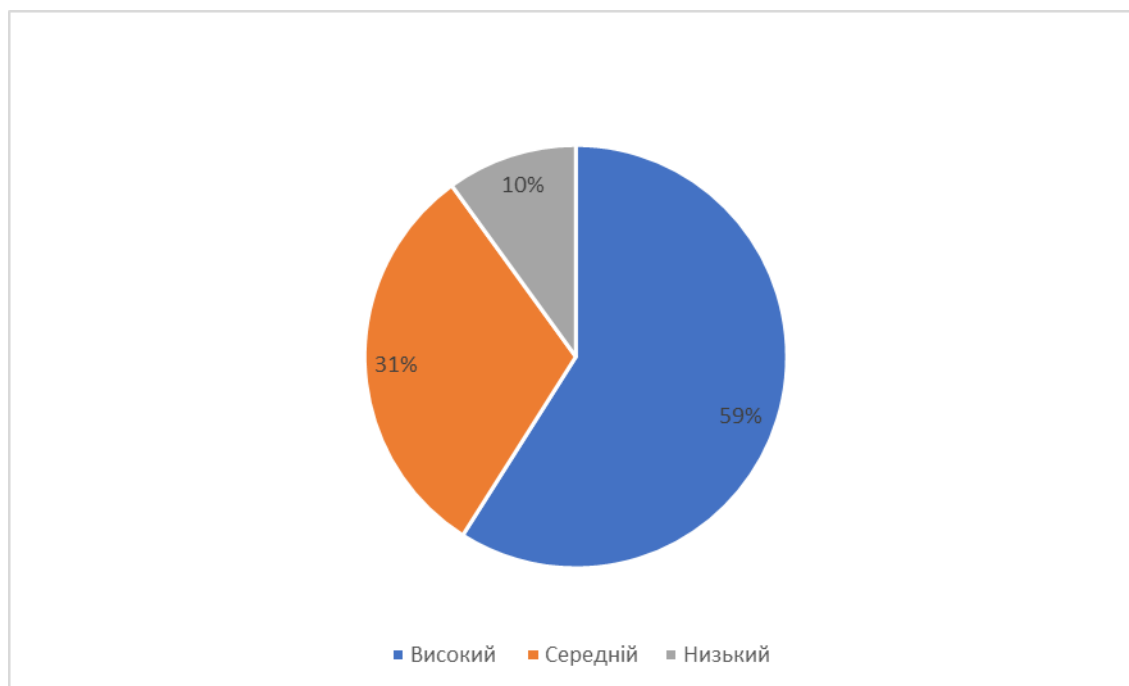
Метою роботи є розвиток пізнавальної сфери (мислення, пам'яті і мовлення) у молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. У молодшому шкільному віці продовжують розвиватися основні пізнавальні властивості і процеси (сприймання, увага, пам'ять, уява, мислення і мовлення). Наприкінці його вони перетворюються на вищі психічні функції, яким властива довільність і опосередкованість [5]. Цьому сприяють основні види діяльності дитини цього віку у школі і вдома: навчання, спілкування, гра, художня діяльність, праця та ін. Молодший шкільний вік визначається від 6-7 до 11-12 років. Це є період рівномірного росту організму дитини. Зазвичай дівчатка дещо переважають у рості хлопців [2]. Основними компонентами навчальної діяльності в цьому віці є: дії та операції по опануванню змістом навчання; мотиви і форми спілкування в навчальному процесі; результати навчання, його контроль та оцінка. До основних складових навчальної діяльності молодших школярів належать такі складові: змістові, цільові, мотиваційні, операційні, емоційно-вольові, комунікативні, результативні та контрольно-оцінні. Учні початкових класів усвідомлюють власні мисленнєві операції, що допомагає їм здійснювати самоконтроль у процесі пізнання. У них розвиваються самостійність, гнучкість, критичність, мислення [3].

Для виявлення психологічних особливостей пізнавальної сфери у молодших школярів, ми провели емпіричне дослідження, в якому взяли участь 60 учнів третього класу (віком 8-9 років) Херсонської загальноосвітньої школи № 41. Час проведення дослідження – упродовж жовтня 2018 року. Емпіричне дослідження складалося з трьох етапів: діагностика рівнів розвитку уваги, пам'яті та мислення у молодших школярів.

Після проведення методики «Методика вивчення концентрації та стійкості уваги» (модифікація методу П'єрона-Рузера), були отримані такі результати: 59% школярів мають високий рівень стійкості уваги. Це свідчить

про те, що такі досліджувані характеризуються здатністю тривало утримувати увагу на окремому предметі чи якійсь діяльності. Вони визначаються тривалістю зосередженої та інтенсивної уваги. Такі школярі можуть утримуватись на певному предметі, їх важко збити з мети, навіть, якщо це виходить, вони без проблем можуть повернути в зону уваги втрачений об'єкт. 31% досліджуваних мають низький рівень стійкості уваги. Такі досліджувані не можуть утримати в зоні уваги навіть той об'єкт, що їх цікавить. Вони легко відволікаються, звертають увагу на інші, незначні, моменти. Можуть проявляти неуважність у, навіть, легких, для їх віку, справах. 10% опитуваних мають середній рівень стійкості уваги, що свідчить про те, що такі діти можуть утримувати свою увагу на певних об'єктах, але якщо виникають якісь перешкоди, то вони можуть відволіктись і їм буде важко повернути увагу на цікавий їм об'єкт (рис. 1).

Рис. 1. Рівень стійкості уваги досліджуваних

Результати за методикою «Визначення типу пам'яті» говорять про те, що у 41% досліджуваних переважає зорове сприйняття. Воно пов'язане зі збереженням і відтворенням зорових образів. Такі досліджувані здатні протягом досить тривалого часу «бачити» сприйняту картину у своїй уяві після того, як вона перестала впливати на органи чуття. Можна припустити, що у

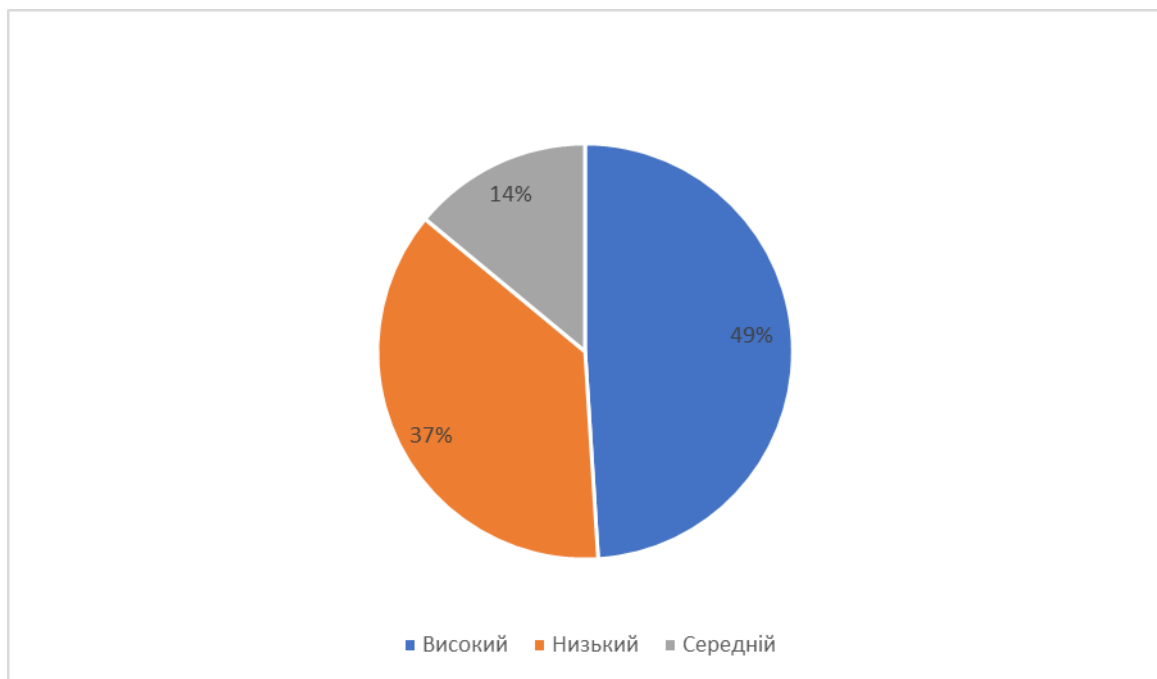
таких досліджуваних може бути гарно розвинена уява. Досліджувані те, що зороро можуть собі уявити, як правило, легше запам'ятовують і відтворюють. У 25% досліджуваних домінує запам'ятовування на слух. Такі досліджувані, на слух швидко можуть запам'ятати події, логіку міркувань чи якісь докази, сенс читаного тексту та ін. Цей сенс вони можуть передати власними словами, причому досить точно. Цим типом пам'яті володіють вчені, досвідчені лектори, викладачі, вчителі тощо. 19% для запам'ятовування використовують моторно-слухову пам'ять. Для дітей молодшого шкільного віку характерне легке запам'ятовування руху і всього того, що з ним пов'язано. Також вони можуть утримувати все, що пов'язано з руховою активністю. Це сприяє розвитку витонченості рухів, влучності та спритності. 15% досліджуваних мають комбіноване сприйняття. Вони можуть поєднувати різні види пам'яті. Так, образи для певної людини являють собою поєднання роботи зорової, слухової, нюхової та інших видів пам'яті (рис. 2).

Рис. 2. Домінуючі типи пам'яті досліджуваних

Результати методики «Дослідження гнучкості мислення» свідчать про те, що: 49% мають високий рівень гнучкості мислення. Таких людей характеризує здатність до швидкого й легкого пошуку нових стратегій рішення. Вони вміють вільно розпоряджатися вихідним матеріалом, встановлювати асоціативні

зв'язки і переходити в поведінці і мисленні від явищ одного класу до інших, часто далеким по суті. 37% мають низький рівень гнучкості мислення. Такі досліджувані мають низьку здатність бачити ситуацію в розвитку: розкласти її на складові, перерозподіляти, поглянути на проблему (завдання) під іншим кутом і зуміти спрогнозувати всі можливі варіанти результату тієї чи іншої події. 14% мають середній рівень гнучкості мислення, що свідчить про те, що такі досліджувані можуть логічно та критично мислити в звичних та спокійних ситуаціях, але якщо виникають якісь перешкоди, то їх це може збити з сенсу справи і їм буде важко повернути свої думки (рис. 3).

Рис. 3. Рівні гнучкості мислення досліджуваних

Висновок. Формування пізнавальних процесів молодших школярів зумовлюється розвитком певних показників психічних процесів: точності зорового, слухового і дотикового сприймання; повноти й детальності описування картини, яку учень бачить уперше; способів свідомого запам'ятовування нового матеріалу (групування, самоконтролю – під час заучування); здатності зауважувати помилки, неточності в міркуваннях ровесників; гнучкості мислення, що виявляється у доцільному варіюванні способів дій, легкості й швидкості переходу від міркування, що спирається на реальні або зображені предмети, до мислення з опорою на графіки, схеми,

числові і буквені формули; словесно-логічного мислення. Ми визначили, що у даній вибірці більшість школярів мають високий рівень стійкості уваги. Вони визначаються тривалістю зосередженої та інтенсивної уваги. За типом пам'яті у більшості досліджуваних переважає зорове сприйняття. Вона пов'язана зі збереженням і відтворенням зорових образів. Такі досліджувані здатні протягом досить тривалого часу «бачити» сприйняту картину у своїй уяві після того, як вона перестала впливати на органи чуття. Дослідження гнучкості мислення показало, що більшість школярів мають високий рівень гнучкості мислення. Їх характеризує здатність до швидкого й легкого пошуку нових стратегій рішення. Вони вміють вільно розпоряджатися вихідним матеріалом, встановлювати асоціативні зв'язки і переходити в поведінці і мисленні від явищ одного класу до інших, часто далеких по суті.

Література:

1. Баранова О. А. *Діагностика пізнавального процесу в дошкільнят і молодших школярів*. Харків : Мова, 2005. С. 96-98.
2. Грабал В. *Мотивація досягнення і її розвиток у процесі навчальної діяльності*. Київ : Освіта, 2010. С. 29-31.
3. Запорожець О.В. *Сучасна наука про дітей*. Київ : Освіта, 2012. С. 115-118.
4. Істоміна З.М. *Психологія*. Київ : Логос, 2012. С. 96-98.
5. Слободчиков В. І. *Молодий школяр як суб'єкт навчальної діяльності*. Харків : Мова. 2012. С. 55-57.